

Bu makale Şu linkte yayımlanmıŐtır. (sayfa 159-192)

https://drive.google.com/drive/folders/1mRrGeHyvY6_RbINvFxWG9jeVhiKIUMqA

YENİ SEKÜLER/DÜNYEVİ BİR DİN OLMA YOLUNDA HÜMANİZM/İNSANCILIK

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN¹

ÖZ

Ortaçağı düşündüğümüzde, İslam Dünyasında ve Batı da yani tüm dünya da din hâkimdi, son sözü din söylüyordu. Batı'da din adamlarının baskısı, dinin tekeline kırmak üzere kafa yoranlar Rönesans'ı ortaya çıkardı. Rönesans'ın akli ön plana çıkarması bir anlamda batıdaki Hıristiyanlıktan bazı kaleleri düşürmesi anlamındadır. Reformla tüm halka dini yorumlama kutsal metinleri yorumlama hakkı gelince insanlar İncili okuyup kendisi yorumlamaya başladı. Bu da bu bir bakıma Hristiyanlığın bitişini hazırladı. Bundan sonra ortaya laiklik kavramı çıktı. Daha sonra VaroluŐçuluk denilen egzistansiyalizm geliŐti.

Sekülerimizin ilk uygulama biçimi Fransa'daki laiklik uygulaması olan devlet kurumuyla dinin birbirinden ayrılmasıdır. Sekülerizmin somut savunucularından biri de hümanistlerdir. 'Her Şey insan için, insana göre, insan tarafından, en son sözü insan kendisi söyler. İnsanın kendisinin üstünde hiçbir varlık yoktur diyerek âdeta insanı tanrılaŐtırmıŐlardır. Hümanizme göre, son sözü söyleme hakkı ve yetkisi sadece insanın kendisidir. Bu bir bakıma insanın kendini tanrılaştırması sonucuna gelmiştir. Hümanistler, insan aklının, duygusunun ve insanlık tecrübesinin bir bakıma bilimin dışında bir otoriteyi kabul etmezler. Doğal olarak, hümanistler dinlerin temelinde olan, peygamber ve ahiret inancını kabul etmezler. Onlar, bireyin öncelenmesini ve bireyin özgürlüğünün önündeki tüm engellerin kaldırılmasını savunmaktadırlar.

Özellikle Avrupa'da hümanizm yeni bir din olarak ve diğer dinlere tanınan haklara sahip olma yolunda ilerlemektedir. Örneğin, dini grup ve cemaatlerin hakkı olan, öğretim ve mali haklara sahip olmak için uğraşmaktadırlar. Bunu gerçekleştirmek için çok sayıda sivil toplum

¹ Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi. www.mehmetzekiaydin.com

örgütü kurmuşlardır. Şu anda gelinen noktada hayatın tüm alanından dini çıkarmış oldular. Dolayısıyla insanların nihai amaçları dünyadan keyif almak, dünya için yaşamak hâline geldi.

Bu bildiride, bugüne nasıl gelindi açıklanacak ve hümanizm anlayışı ortaya konulacaktır. Hümanizm, ilk bakışta insan sevgisi ve insana olan saygının öncelenmesini hatırlatmaktadır. Bu nedenle, hümanizm kavramı, insancılık olarak Türkçeye çevrilmiştir. Bu yanlış bir tercümedir. Hümanizmin doğru tercümesi, insancılık; hümanistlerin karşılığı insancılar olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hümanizm, İnsancılık, Hümanistler, İnsancılar, Sekülerizm, Din, İslam

ABSTRACT

ON THE WAY TO BECOMİNG A NEW WORLDLY AND SECULAR RELİGİON: HUMANİSM

When we think about the Middle Ages, religion dominated the Islamic World and the West, that is, the whole world, and religion had the last word. In the West, the pressure of the clergy and those who thought to break the monopoly of religion brought about the Renaissance. The fact that the Renaissance brought the mind to the forefront in a sense means that it dropped some strongholds from Christianity in the west. With the reformation, when it came to the right of all people to interpret the sacred texts of religious interpretation, people began to read the Bible and interpret it themselves. And this, in a way, prepared the end of Christianity. After that, the concept of secularism arose. Later, existentialism, the so-called Existentialism, developed.

The first form of application of secularism is the separation of religion from the state institution, which is the practice of secularism in France. One of the concrete defenders of Secularism is the humanists. ‘Everything is for man, according to man, by man, the last word is said by man himself. They have almost deified man by saying that there is no being above man himself. According to humanism, the right and authority to say the last word is only the person himself. In a way, this has come to the conclusion that man deifies himself. Humanists do not accept the authority of the human mind, sense and human experience, in a way, outside of science. Naturally, humanists do not accept the belief in the prophet and the hereafter, which is the basis of religions. They advocate the prioritization of the individual and the removal of all obstacles to the freedom of the individual.

Especially in Europe, humanism is progressing as a new religion and on the way to having the rights granted to other religions. For example, religious groups and congregations are struggling to have the right, educational and financial rights that they have. In order to achieve this, they have established numerous non-governmental organizations. At the moment, they have removed religion from all areas of life. Therefore, the ultimate goal of people has become to enjoy the world, to live for the world.

In this statement, it will be explained how it came to this day and the understanding of humanism will be revealed. Humanism, at first glance, reminds of the primacy of human love and respect for man. Therefore, the concept of humanism is translated into Turkish as humanitarianism. This is an incorrect translation. The correct translation of humanism is humanism; humanists should be replaced by humanists.

Keywords: Humanism, Humanism, Humanists, Humanists, Secularism, Religion, Islam

YENİ SEKÜLER/DÜNYEVİ BİR DİN OLMA YOLUNDA HÜMANİZM/İNSANCILIK

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN

GİRİŞ

Din insanın temel ruhî ihtiyaçlarından biridir. Tarih boyunca, dinsiz bireyler olmuş ama dinsiz toplum olmamıştır. Yaklaşık 70 yıllık Sovyetler Birliği döneminde ateizm resmî ideoloji hâline getirilmiş, ateizm okullarda ders olarak okutulmuş ama din varlığını yitirmemiştir. Hatta Sovyetlere bağlı Polonya Avrupa'nın en dindar Hristiyan ülkeleri arasında yer almış, Katolik dünyasının başına Polonyalı bir din adamı papa olarak seçilmiştir.

Din çok çeşitli şekilde tanımlanmıştır. Özetle din, insanın aşkın/kutsal varlığa inanması, o varlığın emir ve yasaklarına gönüllü uymak istemesi ve toplumsal kurumlar oluşturması olarak tanımlanabilir. Dinlerin, inanç ve ibadet esasları, ritüelleri, insan ilişkilerini düzenleyen ilkeleri, ahlak kuralları hatta hukuk sistemleri vardır. Dinlerin çoğu, inanlarının ve toplumun her alanını kontrol etme ve yönlendirme rolü olmuştur. Kısaca din hayatın her alanında, söz sahibi olmuştur.

Batı'da din uzaklaşma ve sekülerleşme, Rönesans'la başlayıp, Reform, materyalizm, varoluşçulukla devam etmiş son olarak hümanizm aşamasına gelmiştir. Hümanizm yani insancılık seküler bir din olma yolunda ilerlemektedir.

Bu çalışmada, hümanizmin anlamı ve hümanistlerin/insancıların görüşleri açıklanacak, yeni bir din olma yolundaki çalışmaları anlatılacaktır.

SEKÜLERLEŞME/DÜNYEVİLEŞME

Sekülerizm (sekülerizm) ya da dünyevileşme (ing. secularism; fr. laïcité); “dinî olan tüm değer ve ilkeleri bireysel ve toplumsal hayatın dışına çıkaran; yalnızca bu dünyayı yaşanabilir kabul edip öte dünya ile ilişkisini koparan, insan odaklı düşünme ve yaşama biçimi.” demektir.²

Ahmet Cevizci, dünyevileşmeyle (sekülerizasyon, secularisation) ilgili şöyle yazmaktadır: “Dinî inançlarla uygulamaları, yalnız kişisel değil, fakat toplumsal karar alma ve eylemde yol göstericiler olarak değerlendirmeme tavrı ya da süreci; dinî düşünce, uygulama, inanç ve kuralların toplumsal anlam ve önemini yitirmesi süreci. Dünyevileşme, siyasi ve felsefi temelleri olmakla birlikte, insana, belli bir yaşam biçimi ve eylem anlayışı sunmayı amaçladığı için, özü itibariyle ahlaki, fakat sunduğu yaşam tarzı ve eylem anlayışında, Tanrı düşüncesine, ölümsüzlük fikrine ya da öte dünya kavramlarına başvurmadığı, dini hiçbir şekilde işe karıştırmadığı için, dinden bağımsız olmak durumunda olan bir hareketi ifade eder. Genel bir hareket ya da düşünce olarak dünyevileşme, insanın her bakımdan gelişip iyileşmesinin koşullarını, yakın ve kolaylıkla elde edilebilir olduğu için, maddi araçlarda bulurken, kişiye her alanda yol gösterecek bilgi türü olarak tecrübi bilgiye değer verir ve dolayısıyla, deneyim yoluyla bilinebilir olmadığı için, öte dünya fikrine karşı kayıtsız kalır. Dünyevileşme düşüncesi, hareket ya da süreci, şu hâlde, deneyim yoluyla kanıtlanabilir olmadıkları için, teizmden de ateizmden³ de uzak durduktan başka, dini işe hiç karıştırmadan yalnızca akla dayanarak sağlam, tutarlı ve insanı mutluluğa götürececek bir ahlak geliştirilebileceğini kabul eder; kişilerin ahlaka ve dinî konulara ilişkin inanç ve araştırmalarında, en az bilimsel araştırmada oldukları kadar özgür olmaları gerektiğini savunur. Din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması anlamında dünyevileşmenin, politik ya da siyasi alandaki özel hâli, laiklik olarak bilinir. Laiklik, işte bu çerçevede içinde, siyasetle dinin, Devletle Kilise ya da Diyanetin birbirinden ayrılması; siyasi otoritenin, yönettiği insanların inancına müdahale etmemesi anlamına gelir.”⁴

HÜMANİZM / İNSANCILIK NEDİR?

² www.ahlakterimleri.com (Erişim: 10.09.2022)

³ Teizm: Tanrının var olduğunu kabul eden görüş. Ateizm, tanrının varlığını kabul etmeyen görüş, tanrı tanımazlık.

⁴ Ahmet Cevizci, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, İstanbul 1999, s.275-276.

Hümanizm, insancılık, insan merkezilik, genel anlamıyla şöyle tanımlanmaktadır: İlahi veya doğüstü kavramlar yerine insanı önemli gören ve insanı merkeze alan akılcı bir bakış açısı veya sistemli düşünce. Her şey insan için, insana göre, insan tarafından, insan her şeyin ölçüsüdür anlayışındaki dünya görüşü.⁵ İnsan aklını, etik ve adalet kavramlarını temele alan, batıl inanışları ve doğüstü olan her şeyi yadsıyan bir dünya görüşü.⁶

Britannica Ansiklopedisi'nde, hümanizm, insanı merkez alan herhangi bir inanç, yöntem veya felsefe olarak tanımlanmakta ve şöyle denilmektedir: Terim en yaygın olarak Rönesans Avrupa'sında bireyci ve eleştirel bir ruh ve vurgunun dinî kaygılardan seküler kaygılara kayması ile karakterize edilen kültürel hareket.⁷

Hümanizme, insan merkezilik ve insaniyete ibadet mezhebi olarak karşılık veren Ahmet Cevizci şöyle tanımlamaktadır: Hümanizm, akıl sahibi insanı, tek ve en yüksek değer kaynağı olarak gören; bireyin yaratıcı ve ahlaki gelişiminin, rasyonel ve anlamlı bir biçimde doğüstü alana hiç başvurmadan doğal yoldan gerçekleştirebileceğini belirten ve bu çerçevede içinde insanın doğallığını özgürlüğünü ve etkinliğini ön plana çıkartan felsefi akımdır. İnsanın, kendisinin ve ilgilerinin/ çıkarlarının, çok temel bir öneme haiz olduğunu savunan yaklaşımdır.⁸

İnsancılar, insanlığın, doğüstü bir varlığa başvurmaksızın, sorunlarını akılla ve şefkatli yöntemlerle çözme potansiyeline sahip olduğunu savunurlar. Yine onlar, insanların, dinî öğretilerin kısıtlamalarından bağımsız olarak, ahlaki hüküm vermeye yetkin olduğuna inanmaktadırlar.⁹

Yukarıdaki tanımlar yazarların yaptığı tanımlardır. Şimdi bir de günümüzde hümanist¹⁰ olduğunu ilan edenlerin tanım ve açıklamalarına bakalım. 80 yılı aşkın bir geçmişi olan, Amerikan Hümanist Derneği, hümanizmi, Tanrıya ve ahiret hayatına inanan dinlere bir alternatif olarak ilan etmekte ve şu açıklamayı yapmaktadır:¹¹

⁵ www.ahlakterimleri.com (Erişim: 10.09.2022)

⁶ <https://www.felsefe.gen.tr/humanizm-insancilik-nedir-ne-demektir/> (Erişim: 10.09.2022)

⁷ <https://www.britannica.com/summary/humanism> (Erişim: 10.09.2022) Bu sayfada hümanizmin tarihi ayrıntılı olarak verilmiştir.

⁸ Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü, s.231.

⁹ Daniel Smith, **Büyük Fikirler El Kitabı**, Çev. Murat Demirekin, Salon Yay., İstanbul 2018, s.148.

¹⁰ Hümanist kavramı, web sitelerinde yazılırken özel isim olarak H harfi büyük olarak yazılmıştır. Burada şu vurgu vardır: Biz sıradan bir felsefi düşünce değiliz özel bir topluluğuz; nasıl Hristiyan, Müslüman yazılırken büyük harfle başlıyorsa, Hümanist de büyük harfle başlamalıdır.

¹¹ <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

“Teizm ve diğerk doğaüstü inançlar olmaksızın, daha büyük iyiliğı hedefleyen kişisel tatminin etik hayatlarını sürdürme yeteneğimizi ve sorumluluğumuzu onaylayan ilerici bir yaşama felsefesidir. Hümanizm, insanın kendi hayatına anlam ve şekil verme hak ve sorumluluğuna sahip olduğunu doğrulayan demokratik ve etik bir hayat tarzıdır. Mantık yürütme ve özgür sorgulama ruhu doğrultusunda, insan ve diğerk doğal değerlere dayalı bir etiğe bağılı olarak insan yetenekleri aracılığıyla, daha insancıl bir toplumun inşasını ifade eder. Teistik değildir ve gerçekliğin doğaüstü görüşlerini kabul etmez. Dinî dogma yerine akıl, etik, bilimsel araştırma ve şefkatin kucaklandığı kapsayıcı bir Amerika inşa etmeye kararlıyız.¹²

Hümanizm, natüralizme dayalı bir felsefe, dünya görüşü ya da hayat tarzıdır; var olan ya da gerçek olan her şeyin evrenin ya da doğanın olduğu inancıdır. Hümanizm, birçok hümanist için bir dinin bazı psikolojik ve sosyal işlevlerine hizmet eder, ancak tanrılara, aşkın varlıklara, mucizelere, ölümden sonraki hayata ve doğaüstüne inanmaz. Hümanistler, güvenilir bilgi elde etmek için bilimi ve eleştirel sorgulama, mantıksal akıl yürütme, ampirik kanıt ve denenceleri (hipotezleri) ve sonuçlarını şüpheli değerlendirme yöntemlerini kullanarak evreni anlamaya çalışırlar.”¹³

Avrupa ülkelerindeki Hümanist STK’lardan oluşan Hümanist Federasyon’un web sayfasında şu bilgiler yer almaktadır:¹⁴

“Hümanizm, bireylerin kendi hayatlarına anlam ve şekil verme hak ve sorumluluğuna sahip olduklarını doğrulayan etik bir dünya görüşüdür. İnsan Hakları’nın korunmasına derinden bağılı olan hümanizm, herkesin kendi inançlarını, değerlerini ve hayat tarzlarını seçme hakkını, başkalarının haklarına müdahale etmemek şartıyla, yalnızca onlara tâbi olarak savunur.”¹⁵

Hümanizm dogmatik değildir. Tartışılmaz kurallardan oluşan bir kaynak kitabı, yanılmaz doktrini tanımlayacak bir lideri, kesin bir cevabı yoktur. Hümanizm, başkalarına kendi hakikat vizyonlarını veya “doğru hayat” anlayışlarını empoze etmeye çalışan dinlerden ve ideolojilerden tamamen farklıdır. Sonuç olarak, herhangi bir kuruma başvurarak resmen hümaniste dönüşmüyorsunuz. Bunun yerine, çoğu insan herhangi bir hümanist örgütle temas kurmadan bile hümanist olmaktadır.¹⁶

¹² <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

¹³ <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

¹⁴ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifstance/> (Erişim: 19.08.2022)

¹⁵ <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

¹⁶ <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

Kanada'daki Ontario Hümanistler Topluluğu web sayfasında Şunlar yazılıdır: "Hümanizm, insanın kendi hayatına anlam ve Şekil verme hak ve sorumluluğuna sahip olduğunu doğrultayan demokratik ve etik bir hayat tarzıdır. Mantık yürütme ve zgr sorgulama ruhu doğrultusunda, insan ve diğer doğal değerlere dayalı bir etiğe bağlı olarak insan yetenekleri aracılığıyla, daha insancıl bir toplumun inşasını ifade eder. Teistik değildir ve gerçekliğin doğaüstü görüşlerini kabul etmez."¹⁷

Aynı web sitesinde Hümanizm'in On Yol Gösterici İlkesi Şöyle sıralanmıŐtır:

- 1.Hümanizm, her insanın tam geliŐimini amaçlar.
- 2.Hümanistler, tüm insan iliŐkilerinde demokratik ilkelerin en geniş uygulamasını desteklerler.
- 3.Hümanistler, hem gerçegi kurgudan ayırt etmek için bir rehber olarak hem de bilim ve teknolojinin faydalı ve yaratıcı kullanımlarını geliŐtirmeye yardımcı olmak için bilimsel yöntemlerin kullanılmasını savunurlar.
- 4.Hümanistler, herkesin onurunu ve bireyin başkalarının haklarıyla uyumlu kişisel özgürlük hakkını onaylar.
- 5.Hümanistler, hiç kimsenin hayatın temel ihtiyaçlarından yoksun kalmaması için toplumun sürekli olarak iyileŐtirilmesini ve her insana tam potansiyelini geliştirme fırsatları sağlayacak kurum ve Őartların sağlanması için çağrıda bulunur.
- 6.Hümanistler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde ifade edildiği ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyanname'sini içeren BM Uluslararası SözleŐmeleri ile tamamlandığı gibi, temel insan özgürlüklerinin geliştirilmesini ve geniŐletilmesini destekler.
- 7.Hümanistler, bireyler, gruplar ve uluslar arasındaki çatıŐmaların barıŐııl çözümünü savunur.
- 8.Hümanist etik, insan doğasındaki olumlu potansiyellerin geliŐimini teşvik eder ve kişinin kendisine ve diğer tüm insanlara karşı sorumluluk duygusuna dayalı davranıŐı onaylar.
- 9.Hümanistler, bireysel ve toplumsal sorunların insan aklı, akıllı çaba, Őefkatle birleŐtirilmiŐ eleştirel düşünme ve tüm canlılar için empati ruhu ile çözülebileceğini onaylarlar.

¹⁷ <https://www.ontariohumanists.ca/what-is-humanism> (Erişim: 10.08.2022)

10.Hümanistler, insanın tamamen doğanın bir parçası olduğunu ve hayatta kalmamızın bize ve diğer tüm hayat biçimlerine sürdürülebilir bir çevre sağlayan sağlıklı bir gezegene bağlı olduğunu onaylar.¹⁸

Alman Hümanist Birliği (Humanistischer Verband Deutschlands-HDV), herhangi bir dine mensup olmayan insanlar için oluşturulmuş bir “dünya görüşü topluluğu”dur. HVD, 1993 yılında Doğu ve Batı Almanya'dan yedi örgütün Almanya Hümanist Derneği'ni oluşturmak üzere birleşmesi ile kurulmuştur.¹⁹ Üye örgütleri şu anda 13 federal eyalette aktif olan on bir eyalet derneğiyle faaliyet göstermektedir. Topluluk, hümanizm ve aydınlanma geleneği çerçevesinde herhangi bir dogması olmayan bir harekettir. Zira teori ve pratiklerinin Antik Çağ'a kadar uzandığını ve bu teori ve uygulamaların sürekli olarak kendilerini dönüştürdüğünü savunmaktadırlar.²⁰

Web sayfasındaki bilgilere göre, Almanya'daki Hessen Hümanistleri görüşlerini bir tanrıya ya da metafizik örneklere atıfta bulunmadan kazanırlar. İnsan yapımı bir teselli, sevgi, umut, ceza veya teşvik örneğinden daha “yüksek bir varlığa” ihtiyaç duymazlar.²¹

Merkezi, Brüksel'de bulunan Hümanist Federasyonu'nun web sayfasında “Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği'nin Amsterdam Deklarasyonu” başlığında şu bilgiler yer almaktadır:²²

“Hümanizm, kişisel özgürlüğü sosyal sorumlulukla birleştiren demokrasinin yurttaşlık erdemlerini savunur. Hümanizm, uzlaşma sanatına, sosyal uzlaşmaya ulaşmak için en iyi yöntem olarak değer verir ve bu nedenle, farklılıkların güç olarak kabul edildiği ve farklılıkların tartışma ve rasyonel argüman yoluyla çözüldüğü kapsayıcı ve çoğulcu bir toplum vizyonuna kendini adanmıştır. Hümanizm, hoşgörü ve başkalarına açıklığı temsil eder; sürekli olarak çeşitli inançlar, kültürler ve siyasi güçler arasında köprüler kurmaya çalışır. Irkçılık, milliyetçilik, dinî köktencilik veya dışlayıcı görüşlerin bu nedenle hümanizm de yeri yoktur. Hümanizm, farklılıkları vurgulayan ve ideolojik bir hâkimiyet kurma çabasıyla onları yapay olarak besleyen her türlü düşünce sistemine taban tabana zıttır. Hümanizm, gerçeği keşfetmenin bir yolu olarak bilimi ve rasyonel araştırmayı teşvik eder. Hümanistler, dünya sorunlarının çözümlerinin, ilahi müdahaleden ziyade bilimsel kanıtlar ve yeniliklerle beslenen insan düşünce ve eyleminde

¹⁸ <https://www.ontariohumanists.ca/what-is-humanism> (Erişim: 10.08.2022)

¹⁹ <https://humanismus.de/ueber-uns/geschichte/> (Erişim: 10.08.2022)

²⁰ <https://humanismus.de/ueber-uns/> (Erişim: 10.08.2022)

²¹ <https://www.humanisten-hessen.de/grundsatzerklaerung-2/> (Erişim: 10.08.2022)

²² <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

yattığına inanırlar. Hümanizm, evreni veya insan hayatının amacını açıklamak için doğaüstü ve dogmatik argümanları reddeder. İnsanların akıl, empati ve insan işbirliği sayesinde etik ve tatmin edici hayatlar yaşayabileceği fikrini destekler.²³

Bir Toplum Vizyonu Olarak Hümanizm: Pek çok insan için din veya inanç, hayatın son derece önemli bir parçasıdır. Hümanistler olarak, insanların din ve/veya inançlarına göre yaşama özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğine inanıyoruz. Dinlerini veya inançlarını değiştirmekte veya dini tamamen reddetmekte özgür olmalıdırlar. Bu nedenle din veya inanç özgürlüğünü kısıtlayan kanunlar, bu özgürlük başkalarının haklarına zarar vermediği sürece olmamalıdır.²⁴

Laiklik: Tüm hayat tarzlarının uyumlu bir şekilde bir arada yaşaması için en iyi çerçeve, Avrupa Parlamentosu'nun ifadesiyle, "Dinî olmayan siyasi otoriteler ile dinî otoriteler arasında katı ayırım ve aynı zamanda devletin tarafsızlığı olarak tanımlanan laiklik, dinler arasında ve inananlar ile inancı olmayanlar arasında ayrımcılık yapılmamasını ve eşitliği sağlamanın en iyi yoludur." Laik bir devlet, din karşıtı bir devlet değildir, ancak kamusal tartışmanın, bazı vatandaşlara güçlü motivasyon sağlayabilecek, ancak diğerleri için çok az veya hiçbir şey ifade etmeyen baskın bir dizi inanç tarafından şekillendirilmediği bir devlettir. Laik bir toplum, anlaşmazlıkları ele alır ve eleştirel düşünme ruhuyla yürütülen rasyonel kamusal tartışmalar yoluyla uzlaşma arar. Avrupa'daki farklı ülkelerin farklı tarihleri, kurumları ve varsayımları vardır. Dindar olmayan insanların bakış açısı ve inançları doğal olarak bu farklılıklara tâbidir, ancak ruh aynı kalmalı ve toplumlarımızdaki çoklu hayat tarzlarının uyum içinde bir arada var olması için bir çerçeve yaratılmalıdır. Bu nedenle, her düzeydeki devlet ve kamu kurumları (hastaneler, okullar, yayıncılık vb.) tüm farklı inanç sistemlerine ve onları temsil eden örgütlere ve gruplara (Kiliseler vb.) eşit muameleyi teşvik etmelidir.²⁵

Laikliğin Ötesinde: Kurumsal bir çerçeve olarak laiklik, toplumlarımızda mevcut olan çok sayıdaki hayat tarzlarının uyum içinde bir arada var olmasına izin vermek için gerekli ancak yeterli olmayan bir şarttır. Hümanizmin temel değerleri olan özgürlük; eşitlik, dayanışma, eleştirel düşünme, insan hakları ve insan onuruna saygı ile birleştirilmelidir. Bu nedenle, laikliğin ötesinde, hümanist bir toplum vizyonu aşağıdaki kavramları kapsar:

²³ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

²⁴ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

²⁵ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

Hukukun üstünlüğü, hükümetin hukuka göre yürütülmesini gerektiren anayasal bir ilkedir. Tüm insanların hem haklarında hem de görevlerinde kanun önünde eşitliğine dayanır ve üzerinde mutabık kalınan siyasi ilkeler ve yönetim yöntemlerine dayalı olarak herkes için geçerli olan kuralların benimsenmesine izin veren bir çerçeve sunar. İfade özgürlüğü, ayrımcılığa, nefrete veya şiddete teşvik gibi başkalarının haklarına zarar vermediği sürece herkesin inançlarını ifade etmesine izin verdiği için hümanistler için özellikle önemlidir. Ne yazık ki, bugüne kadar pek çok Avrupa ülkesinde hâlâ dine hakareti veya alay etmeyi/din eleştirisini cezalandıran ve böylece ifade özgürlüğünü fiilen sınırlayan yasalar bulunmaktadır. Bu tür yasalar, ifade özgürlüğünü en üst düzeye çıkarmaya çalışan hümanist bir toplumla uyumlu değildir. Eşitlik herkesin hayatını dolu dolu yaşamasını sağlar. Hümanist bir toplum, vatandaşlarını ayrımcılık karşıtı yasalarla korur. Bu tür ayrımcılıklar din veya inanç, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, ırk, etnik köken vb. temellere dayanabilir.²⁶

Eğitim, vatandaşlara topluma tam olarak katılmaları için araçlar sağlar. Vatandaşların kamusal tartışmanın özünü kavramalarını, kendi anlayışlarını geliştirmelerini ve vatandaşlık haklarını kullanırken kendi seçimlerini yapmalarını sağladığı için demokratik bir toplum için hayati önem taşır. Hümanist bir toplum, eleştirel düşünme, entelektüel dürüstlük ve merak ve canlı gerçeklere dayalı kamusal tartışmayı teşvik etmek için eğitimi gündemin en üstüne koyar.²⁷

Bilim, hümanist bir toplumun temel taşıdır, çünkü bilim tarafından sağlanan keşifler ve yenilikler, toplumumuzun şu anda karşı karşıya olduğu küresel ısınmadan, tedavisi olmayan hastalıklara kadar çok çeşitli zorlukları ele almamızı sağlar. Ayrıca bilim, belirli bir zamanda en iyi kararları vermek için gereken kanıtları sağlayarak kamuoyundaki tartışmaları bilgilendirir.²⁸

Doğum kontrolü, güvenli kürtaj ve reşit olmayanlar da dahil olmak üzere uyarlanmış cinsel eğitim hakkını kapsayan Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ve Hakları, hümanist bir toplumda esastır. Bir kadının kendi vücudunun efendisi olma hakkı, ona uygun bilgi ve sağlığını riske atmayan veya onurunu zedelemeyen kürtaj, güvenli ve yasal erişim sağlayarak gerçekten etkinleştirilmelidir.²⁹

²⁶ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

²⁷ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

²⁸ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

²⁹ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 19.08.2022)

Onurlu bir şekilde ölme hakkı, hümanist bir toplumun temel bir parçasıdır. Hümanistler, ölme şekli ve zamanının bireysel bir seçim meselesi olması gerektiğine ve bireylerin, kararlaştırılan şartlarda ve uygun güvencelerle, ölmek için nasıl ve ne zaman yardım arayabileceklerini belirleme hakkına sahip olmaları gerektiğine inanırlar.”³⁰

Hümanist Federasyon’un aynı web sayfasında Misionumuz başlığında şunlar yer almaktadır:³¹

“Toplumlarımızda mevcut olan çok sayıda dünya görüşünün ve hayat tarzının, barış içinde bir arada var olabileceği ve insanların hayatlarını dolu dolu yaşayabileceği bir çerçeve oluşturmak için çalışıyoruz. Bu, laikliğin Avrupa genelinde ve AB düzeyinde teşvik edilmesiyle sağlanır. İnanmama hakkı ve kişinin inançlarını değiştirme hakkı da dâhil olmak üzere, din veya inanç özgürlüğünün korunmasını kapsar.

Hakların, fikirleri veya kurumları değil, insanları koruması gerektiği için, dine hakareti, alaycılığı veya din eleştirisini yasaklayan yasalara muhalefet anlamına gelen düşünce ve ifade özgürlüğünü teşvik ediyoruz.

Hayatta herkese aynı şansın verilmesi gerektiğine inandığımız için, hukukun üstünlüğünü, eşit muameleyi ve her ne sebeple olursa olsun (etnik veya ulusal köken, din ve inanç, engellilik, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim vb.) ayrımcılık yapılmamasını savunuyoruz.

Özellikle üzerinde durduğumuz alanlardan biri de kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve haklarının geliştirilmesi ve korunmasıdır, çünkü bunlar hâlâ sıklıkla dogmatik görüşlerden kaynaklanan dinî argümanlar tarafından tehdit edilmektedir.”³²

Amerikan Hümanist Derneği'ndeki Eğitim Merkezi Eğitim Müdürü Kristin Wintermute’un Kitabı Mukaddes’e benzeterek oluşturduklarını söylediği 10 Emir/Taahhüt şunlardır: Kritik Düşünce, Etik Gelişim, Barış ve Sosyal Adalet, Hizmet ve Katılım, Empati, Tevazu, Çevrecilik, Küresel Farkındalık, Sorumluluk, Fedakarlık.³³

Uluslararası düzeyde, Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği, Hümanizmi teizm ve doğaüstü olmadan demokratik ve etik bir hayat duruşu olarak ifade etmiştir. Vizyon ve

³⁰ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-vision-of-society/> (Erişim: 19.08.2022)

³¹ <https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 19.08.2022)

³² <https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 19.08.2022)

³³ <https://thehumanist.com/magazine/september-october-2019/features/living-humanist-values-the-ten-commitments/> (Erişim: 19.08.2022)

misyonlarını ifade ederken sekülerliği benimsediklerini, din yerine akli esas aldıklarını açıkça ifade etmektedirler.³⁴

Avrupa Hümânist Federasyonu'na üye olan kuruluşlara baktığımız zaman, seküler ve ateist derneklerinin de bulunduğu görülmektedir. Bu federasyona üye derneklerden bazıları şunlardır:³⁵

Hümânistler, Ateistler ve Agnostikler İttifakı Lüksemburg / Allianz vun Humanisten, Atheisten an Agnostiker Lëtzebuerg (AHA)³⁶

Ulusal Seküler Toplum/Cemiyeti (NSS) İngiltere'de 1866'da kurulmuştur.³⁷

Romanya Seküler-Hümânist Derneği / Asociația Secular-Umanistă din România (ASUR) Kuruluş tarihi: 2010.

Yunanistan Ateist Birliği³⁸

(Danimarka) Ateist Topluluğu³⁹

Kanada'daki Ontario Hümânistler Topluluğu üyelerinden biri de (International Association of Atheists) Uluslararası Ateistler Derneği'dir.⁴⁰

Uluslararası Hümânist ve Etik Birliği'ne Türkiye'den Ateizm Derneği de üyedir.⁴¹ Merkezi İstanbul'da bulunan derneğin web sitesinde verilen bilgiye göre, derneğin şubesi yoktur ama facebook ve whatsapp grupları vardır. Türkiye'de illere ve yurtdışından birçok ülkedeki grupların linkleri verilmektedir.⁴²

HÜMANİSTLER VE LGBT

Dünya'daki hümânist kuruluşların açıklamalarına baktığımızda cinsel özgürlüklere ve LGBT'lere açıkça destek verdiklerini görüyoruz.⁴³ Örneğin, eşcinsel seks yasaklayan % 90

³⁴ <https://www.humanistcanada.ca/wp-content/uploads/2019/09/2018-HC-brochure.pdf>

³⁵ <https://humanistfederation.eu/who-we-are/members/> (Erişim: 19.08.2022)

³⁶ <https://www.aha.lu/> (Erişim: 11.08.2022)

³⁷ <https://www.secularism.org.uk/> (Erişim: 11.08.2022)

³⁸ <https://union.atheia.gr/> (Erişim: 11.08.2022)

³⁹ <https://ateist.dk/> (Erişim: 11.08.2022)

⁴⁰ <https://www.ontariohumanists.ca/affiliates> (Erişim: 10.08.2022)

⁴¹ <https://humanists.international/about/our-members/> (Erişim: 11.08.2022)

⁴² <https://www.ateizmderneği.org.tr/temsilcilikler/> (Erişim: 11.08.2022)

⁴³ <https://www.secularism.org.uk/search.html?query=lgbt> (Erişim: 11.08.2022)

ülke çoğunluğu Müslüman veya Hristiyan” başlıklı haberde eşcinselliği yasaklayan ülkelerin adları sayılmakta ve bunlarla mücadeleden bahsedilmektedir.⁴⁴ İngiltere Hümanistleri web sayfasında LGBT’yi savunan Gey ve Lezbiyen Hümanistler Derneği’ne (GALHA Gay and Lesbian Humanist Association)⁴⁵ açıkça destek verilmektedir.⁴⁶ GALHA’ya destek veren bir başka kuruluş da İngiltere’deki Piskoposluk Enstitüsü’dür.⁴⁷ Amerika’daki PFLAG⁴⁸ derneği de hem ateist hem de hümanist olduğunu ilan etmekte ve LGBT’ye destek vermektedir.⁴⁹ PFLAG kendisine destek veren ortaklarını da ilan etmektedir. Facebook, Bloomberg gibi birçok ünlü şirket bu listede yer almaktadır.⁵⁰ Benzer şekilde Uluslararası Hümanistler web sayfasında da LGBT’ye açıkça destek verilmektedir.⁵¹ Amerikan Hümanist Derneği (AHA), web sayfasında şu açıklamalara yer vermektedir:

“Bugün hümanistler, LGBTQ eşitliğinin kararlı savunucularıdır ve her insanın doğasının gerektirdiği şekilde hareket etme hakkını destekler. 2010'da Amerikan Etik Birliği Meclisi, “Etik Hümanizm, Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Sorgulayan ve Queer insanlar için eşit haklara desteğini yeniden teyit ediyor.” kararına vardı. Yukarıda belirtilen kapsayıcı duruşa ek olarak, hümanist kuruluşlar, özellikle trans bireyleri savunmaktadır. Diğer çabaların yanı sıra, Amerikan Hümanist Derneği yakın zamanda, Sosyal Güvenlik İdaresi tarafından istihdam edilen trans bireylere eşit muamele için çalışmak üzere Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği ile ortaklık kurdu. 2004 yılında Amerikan Hümanist Derneği, örgütün “cinsel eşitliğin geçerliliğini yeniden teyit ettiğini ve eşcinsel evliliği yasallaştırmak için yerel, eyalet ve federal eylemleri desteklediğini” belirten bir kararı kabul etti. Tüm hümanist kuruluşlar evlilik eşitliğini savunmaya devam ediyor.”⁵²

İskoçya Hümanist Topluluğu web sayfasında “Hümanist misiniz?” başlığında bir test bulunmaktadır. Testte, “Doktor kontrolünde ötenazi hakkında ne düşünüyorsunuz” diye

⁴⁴ <https://www.secularism.org.uk/news/2022/05/90-percent-countries-banning-gay-sex-are-majority-muslim-or-christian> (Erişim: 11.08.2022)

⁴⁵ <https://uia.org/s/or/en/1100043532> (Erişim: 11.08.2022)

⁴⁶ <https://humanists.uk/community/lgbt-humanists/> (Erişim: 11.08.2022)

⁴⁷ <https://www.bishopsgate.org.uk/collections/gay-and-lesbian-humanist-association> (Erişim: 11.08.2022)

⁴⁸ PFLAG Parents, Families and Friends of Lesbians and Gays (Lezbiyenlerin ve Geylerin Ebeveynleri, Aileleri ve Arkadaşları)

⁴⁹ <https://pflag.org/athiesthumanist> (Erişim: 11.08.2022)

⁵⁰ <https://pflag.org/corporatepartners> (Erişim: 11.08.2022)

⁵¹ <https://humanists.international/2009/01/galha-celebrates-30-years-2009/> (Erişim: 11.08.2022)

⁵² <https://www.hrc.org/resources/stances-of-faiths-on-lgbt-issues-humanism> (Erişim: 11.08.2022)

sorulmakta ve seçeneklerden biri şöyle verilmektedir: “Bu benim hayatım ve onu bitirmek istiyorsam, bu benim seçimimdir.” Anketin değerlendirilmesinde bu seçenek iyi bir hümanistlik seçeneği olarak sunulmaktadır. Aynı ankette, “Cinsellik hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmakta ve seçenek olarak şunlar sunulmaktadır: 1. Cinselliğimizi dilediğimiz gibi ifade etmekte özgür olmalı ve başkalarını incitmemeye çalışmalıyız. 2. Dinî öğretiler cinsellik konusunda en iyi kılavuzu sağlar. 3. Seks mümkün olduğu kadar çok eğlenceli olmalıdır. 4. Seks sadece bir kadın ve bir erkek arasında evlilikte olmalı. Birinci ve üçüncü seçenekler hümanist olanların tercih edeceği, seçeneklerdir.⁵³

HÜMANİZM BİR DİN MİDİR?

Bu konuda Harun Tepe şöyle yazmaktadır: “Yuval Noah Harari hümanizmi de bir tür din olarak görmektedir. Ona göre teist dinler tanrıya tapınmaya odaklanırken, hümanist dinler de insanlığa, homo sapiense tapmaktadırlar.⁵⁴

Harari, dinler hakkında şöyle demektedir:⁵⁵ “Son üç yüz yıl sıklıkla, dinlerin giderek önemini kaybettiği ve sekülerizmin yükseldiği çağ olarak betimlenir. Teist dinlerden bahsediyorsak bu tanım büyük ölçüde doğrudur, ama eğer doğa dinlerini de dikkate alacaksak modern çağ yoğun dinî öfkeye, daha önce görülmemiş ölçekte misyonerlik hareketlerine ve tarihteki en kanlı din savaşlarına ev sahipliği yapmıştır. Modern çağ liberalizm, komünizm, kapitalizm, milliyetçilik ve Nazizm gibi yeni birtakım doğa dinlerinin yükselişine tanık olmuştur. Bu inançlar kendilerine din değil, ideoloji adını verirler ama bu sadece anlambilimi ilgilendiren bir çabadır. Din insanüstü bir düzene olan inanca dayanan bir insani değerler ve normlar sistemiyse, Sovyet Komünizmi İslam’dan daha az din değildir. İslam elbette komünizmden farklıdır; dünyayı yöneten insanüstü düzeni kadiri mutlak bir tanrının yarattığına inanır. Oysa Sovyet Komünizmi tanrılara inanmaz. Öte yandan tanrılarla pek alakası olmayan Budizmi ise din olarak sınıflıyoruz.

⁵³ <https://www.humanism.scot/what-we-do/what-is-humanism/are-you-a-humanist/> (Erişim: 10.08.2022)

⁵⁴ Harun Tepe, “İnsan, İnsancılık (Hümanizm) ve İnsan Hakları: İnsancılık Eleştirisi Üzerine”, **Kilikya Felsefe Dergisi**, Sayı: 2, Ekim 2019, s.4. ss.1-16.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/844086#:~:text=Y.&text=Harari%20h%C3%BCmanizmi%20de%20bir%20t%C3%BCr%20din%20olarak%20g%C3%B6rmektedir.> (Erişim: 11.08.2022)

⁵⁵ Yuval Noah Harari, **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi**, çev.: Ertuğrul Genç, Kolektif Yay., İstanbul 2015, s.228-229.

Diğer dinler gibi komünizmin de kendi kutsal metinleri ve kitapları vardı. Örneğin Marx'ın yazdığı ve tarihin yakın bir zamanda proletaryanın kaçınılmaz zaferiyle sonuçlanacağını ileri süren Das Kapital. Komünizmin Bir Mayıs İşçi Bayramı ve Ekim Devrimi'nin yıldönümü gibi kutlamaları ve bayramları vardı. Marksist diyalektik uzmanı ilahiyatçılar ve her Sovyet ordusunun komiser adı verilen, askerlerin ve subayların bağlılığını denetleyen görevlileri de vardı. Komünizmin de şehitleri, kutsal savaşları, ayrıca Troçkizm gibi sapkın akımları vardı. Sovyet Komünizmi fanatik ve tebliğci bir dindi, inançlı bir komünist Müslüman veya Budist olamazdı ve gerekirse hayatı pahasına, Marx ve Lenin'in öğretisini yayması beklenirdi.⁵⁶

Teist dinler tanrılara tapınmaya odaklanır (bu yüzden de adları Yunanca tanrı demek olan Reos'tan gelen "teist"tir). Hümanist dinlerse insanlığa, daha doğru bir ifadeyle Homo Sapiens'e tapınırlar. Hümanizm Homo Sapiens'in kendine özgü kutsal bir doğası olduğuna ve bu yüzden tüm diğer hayvanlardan ve varlıklardan temelde farklı olduğuna yönelik bir inançtır. Hümanistler Homo Sapiens'in bu kendisine özgü doğasının dünyadaki en önemli şey olduğuna ve evrende olup biten her şeyin manasını belirlediğine inanırlar. Homo Sapiens'in iyiliği her şeyin üzerindedir ve dünyanın geri kalanıyla tüm diğer canlılar insan türünün faydası için yaşarlar.

Tüm hümanistler insanlığa tapınırlar, ancak insanlığın tanımında uzlaşamazlar. Tıpkı Hıristiyanların ve Müslümanların Tanrı'nın kesinkes tanımı üzerinde anlaşamayarak mezheplere bölünmeleri gibi, hümanizm de "insanlık"ın ne olduğu konusundaki tanım farklılığı yüzünden üç rakip mezhebe bölünmüştür."⁵⁷

Harari üç hümanist mezhebi aşağıdaki tablo ile özetlemiştir.⁵⁸

Tablo: Hümanist Dinler (İnsanlığa Tapan Dinler)

Liberal Hümanizm	Sosyalist Hümanizm	Evrimsel Hümanizm
Homo Sapiens' in diğer tüm canlılardan ve olaylardan farklı ve kendine özgü bir doğası vardır. Homo Sapiens'in iyiliği her şeyin üzerindedir.		

⁵⁶ Harari, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi, s.228-229.

⁵⁷ Harari, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi, s.230.

⁵⁸ Harari, Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi, s.232.

“İnsanlık” bireyseldir ve her bir Homo Sapiens’te bulunur.	“İnsanlık” kolektiftir ve Homo Sapiens türünün tamamında bulunur	“İnsanlık” değişebilen bir türdür. İnsanlar bozularak alt insana dönüşebilir veya evrim geçirerek üstün insan hâline gelebilir.
En önemli ödev her Homo Sapiens bireyin iç bütünlüğünü ve özgürlüğünü korumaktır.	En önemli ödev Homo Sapiens türünün eşitliğini korumaktır.	En önemli ödev insanlığın bozularak alt insanlara dönüşmesini önlemek ve üstün insana doğru evrimleşmesini desteklemektir.

Hümanizmin bir din olup olmadığı konusunda, kitap özetlerinin verildiği, <https://www.shortform.com> web sitesinde Amanda Penn tarafından Yuval Noah Harari'nin "Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi" adlı kitabından yapılan özeti aktarmak istiyorum.⁵⁹

“Hümanizm Bir Din midir?

Hümanizm, Tanrı'dan çok insana ibadettir. Hümanizmi bir felsefe olarak düşünebiliriz, ama aynı zamanda bir dindir. Önce bir inanç sistemini din yapan tanım ve gerekliliklere bakalım, ardından belirli dinlere birleştirici işlevini veren ek gerekliliklere bakacağız.

Bir din olmak için, bir sistemin iki şartı karşılaması gerekir:

1.Sistem, “insanüstü” bir düzen inancına dayanmalıdır. Burada kullanıldığı şekliyle “insanüstü”, “insan eylemlerinin ürünü değil” olarak tanımlanır. Örneğin, profesyonel futbolun dinle pek çok ortak yönü vardır: Ritüelleri, ayinleri ve yasaları içerir. Ancak bu ritüeller ve yasalar, insanlar tarafından belirlendiği için (bu durumda FIFA), profesyonel futbol bir din değildir.

⁵⁹ <https://www.shortform.com/blog/types-of-humanism-philosophies/> (Erişim: 11.08.2022)

2.Sistem, kılık kıyafette alçakgönüllülük veya şefkat göstermek gibi normlar ve değerler oluşturmaldır. Birçok insan hayaletlere inanır, ancak bu inançlar bize uymamız için ahlaki standartlar vermez, bu nedenle bir din oluşturamazlar.

Hümanist inançlar bu ihtiyaçların her ikisini de karşılar. Dünyada devrim yaratan ve bizi daha küresel bir imparatorluğa yönlendiren dinlerin iki şartı daha var:

1.Sistem evrensel olmalıdır. İnananlar, sistemlerinin her yerde doğru ve herkes için geçerli olduğuna inanmalıdır. Aşağıda, animizm gibi yerel dinlerin yerini Hıristiyanlık gibi evrensel dinlere nasıl bıraktığına bakacağız.

2.Sistem misyoner olmalıdır. İnananlar, sistemlerinin evrensel gerçeğini dünyadaki herkese yayma konusunda fanatik olmalıdır.

Hümanist inançlar da bu ihtiyaçları karşılar. Hem evrensel hem de misyoner olan dinler, tarihte nispeten yakın zamanda ortaya çıkmaktadır. Bu dinler, hayalî sosyal düzenlerimizi destekleme ve insanlığı büyük ölçekte birleştirme gücüne sahiptir.

Bir sistemin din olabilmesi için sadece iki ölçütü karşılaması gerekir: İnsanüstü bir düzen inancına dayanması ve normlar ve değerler oluşturması gerekir. Bu tanıma göre, kapitalizm, komünizm ve Nazizm gibi bazılarını normalde din olarak düşünmediğimiz birçok başka din vardır.

Ayrıca bu dinler, bir sisteme siyasi düzenleri meşrulaştırma ve tarihi değiştirme gücü veren 3. ve 4. ölçütleri karşılamaktadır. Bu dinler hem evrensel hem de misyonerdir.

Bir hümanist görevli, yalnızca evlilik, doğum ve ölümün ana hayat geçişlerini tanımının ötesinde, özel dönüm noktalarınızı kutlayan çok çeşitli derin anlamlı ve kişisel törenler oluşturmak, yazmak ve yürütmek için sizinle birlikte çalışabilir.”⁶⁰

Cemil Meriç, 1980 yılında Hisar Dergisi’nde çıkan yazısında hümanizmi bir aydın hastalığı olarak nitelemekte ve şöyle demektedir:⁶¹

“Hümanizm, Avrupalı için kaybettiği dinlerin, yıktığı inançların yerini alan bir put. Hümanizm bir aydın hastalığı ama kimse bu izmin hudutlarını çizemiyor. Diyorlar ki hümanizm, insanı mükemmelleştirmek, varabileceği en yüksek irtifaa yükseltmek yani gerçek insan, kâmil insan yapmak. Yalnız örnek kim olacak? Sokrat mı, Vinci mi, Erasmus mu, Goethe

⁶⁰ <https://www.shortform.com/blog/types-of-humanism-philosophies/> (Erişim: 11.08.2022)

⁶¹ <https://www.izdiham.com/cemil-meric-cagin-dini-humanizm/> (Erişim: 12.08.2022)

mi? Nietzsche'nin ideali insan-üstü idi; yakın tarihin kanlı tacidaları bu rüyanın ne kadar tehlikeli olduğunu ispat ettiler. Carlyle'in kahramanlarına gelince onlar da mazide yaşayan veya yaşandığı farz edilen birer gerçek veya tecrid. Hümanizm insanın tanrılaştırılmasıymış, hangi insanın, feylesofun mu, kozmonotun mu, yığın mı? Yürekten inanıyorum ki geleceğin dini katıksız bir hümanizm olacaktır, yani insanın bütününe saygı; hayat ahlaki bir değer taşıyacak, kutsileştirilecek yüceltilecek.

Yarının başlıca kanunu güzelim insanlığa özen göstermek. Belli bir şekle bürünmeyecek bu inanç, hizipler ve tarikatlar gibi kimseye kapalı olmayacak. Akıldan başka kılavuz tanımayan, gizli remizleri, tapınakları, rahipleri bulunmayan, kiliseler dışı dünyada gönlünce yaşayan geniş ve hür ilim... İşte insanlığı kanatlandırarak biricik inanç.

İmanımı kaybeden bir çağın dini. Sözü dinletmek isteyen her felsefe bu kaftana bürünmek zorunda. Marksizm'den egzistansiyalizme kadar Avrupa'nın tüm düşünce akımları hümanist. Kavramdan çok kılıf; kelime değil bukalemun: Demokrasi gibi, sosyalizm gibi. Hümanizm genç bir kavram, Batı dillerini 1850'den sonra fethetmiş. Ama müstağriplerimiz hemen benimsemiş kelimeyi, onlara göre Yunus'lar, Mevlana'lar, Hacı Bektaş Veli'ler su katılmamış birer hümanist. Hümanizm nedir, kimsenin tarife yanaştığı yok."⁶²

Buraya kadar hümanizmle ilgili yazarların görüşlerini gördük, şimdi de hümanistler oluşumların/örgütlerin/kuruluşların açıklamalarına bakalım.

Avrupa Hümanist Federasyonu web sayfasında şu bilgiler yer almaktadır:⁶³

“BİZ NASIL ÇALIŞIRIZ?

1.Değerlerimiz tehlikede olduğunda Avrupa ve uluslararası kamu politikalarında değişimi teşvik etmek için etik, yasal, politik ve bilimsel uzmanlığımızı kullanırız;

2.Karar almanın temeli olarak dogma yerine bireysel özgürlüğü ve aklı teşvik ediyoruz ve birçok Avrupa ülkesinde hâlâ sosyal ilerlemeyi engellediği için dinî muhafazakarlığın Avrupa politikaları üzerindeki etkisine karşı çıkıyoruz;

3.Vizyonumuzu paylaşan ilerici dinî kuruluşlar da dâhil olmak üzere geniş bir kuruluş ağıyla ortaklaşa çalışıyoruz;

⁶² <https://www.fikriyat.com/felsefe/2017/5/26/cagin-dini-humanizm> (Erişim: 02.08.2022)

⁶³ <https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 11.08.2022)

4.25 Avrupa ülkesinde yerleşik üye kuruluşları, yerel düzeyde karşılaştıkları zorluklarda destekliyoruz;

5.Genel olarak hümanist değerleri eğitime katılım ve hümanist düğünler ve cenazeler gibi dinî olmayan hizmetlerin yanı sıra hastanelerde, hapishanelerde vb. pastoral bakım veya vaizlik yoluyla destekliyoruz.⁶⁴

NEREDE ÇALIŞIYORUZ?

EHF (Avrupa Hümanist Federasyonu), Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 17. maddesi uyarınca AB'nin resmî ortağı olarak tanınmaktadır. AB Komisyonu, Parlamento, Konsey ve Avrupa Dış Eylem Servisi tarafından düzenli olarak bize danışılmaktadır.

EHF aynı zamanda, Parlatentonun laiklik konusundaki partiler arası platformu olan Avrupa Parlatentosu Siyasette Laiklik Platformu'nun Danışma Kurulu Üyesidir ve AB Temel Haklar Ajansı ile yakın bir şekilde çalışıyoruz.

Avrupa Konseyi ve AGİT ile işbirliği yapıyoruz ve danışma statüsüne sahip olduğumuz BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde aktifiz. BM'ye yönelik çalışmalarımız Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği ile yakın işbirliği içinde yürütölmektedir.”⁶⁵

Avrupa Hümanist Federasyonu web sayfasında hümanist görevlilerin de tıpkı diğer din adamları/görevlileri gibi tanınması konusunda çalışmalar yaptığı anlatılmakta ve şunlar yazılmaktadır:⁶⁶

“4-6 Ekim 2019 tarihlerinde 10 farklı Avrupa ülkesinden yaklaşık 90 hümanist profesyonel (ayrıca gönüllü) Bruges'de (Belçika) “Eğitim, Vaizlik ve Törenlerde Hümanist Değerleri İfade Etmek” kongresi için bir araya geldi. Kongre, esas olarak hümanist hizmetlere ve uygulayıcılarının desteğine odaklanan EHF'nin yeni bir alt bölümü olan EHP (Avrupa Hümanist Profesyonelleri) tarafından organize edildi.”⁶⁷

⁶⁴ <https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 11.08.2022)

⁶⁵ <https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 11.08.2022)

⁶⁶ <https://humanistfederation.eu/congress-on-expressing-humanist-values-in-education-chaplaincy-and-ceremonies/> (Erişim: 11.08.2022)

⁶⁷ <https://humanistfederation.eu/congress-on-expressing-humanist-values-in-education-chaplaincy-and-ceremonies/> (Erişim: 11.08.2022)

Uluslararası Hümanistler Örgütü, hümanist törenleri şöyle sırlamaktadır: Bir kişinin hayatının en önemli anlarını kutlamanın laik, dinî olmayan bir yoludur, örneğin evlenmek, bir bebeğin doğumu, ergenlikten yetişkinliğe geçiş, vefat ettikten sonra yaşamının kutlanması...⁶⁸

HÜMANİSTLER NEREYE KOŞUYOR?

Hümanist örgütlerin tarihini Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği'nin (IHEU= International Humanist and Ethical Union) web sayfasından özetle aktarabiliriz.⁶⁹

Hümanist Kuruluşların Tarihi

“Ağustos 1952'de, günümüzde Uluslararası Hümanistler olarak bilinen Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği (IHEU) kuruldu. O zamanlar, örgütlü modern hümanizm, hümanist gelenek arasında sayılan diğer uluslararası federasyonlar da dâhil olmak üzere, en az yüz yıllık bir geleneğe sahiptir. Modern hümanizmin, 1850, 1890, 1918 ve 1945 yıllarında ortaya çıkan ve üçü 1952'de IHEU'da bir araya gelen dört kuşaktan bahsedilebilir.

Dört Kuşak Organize Hümanizm:

En eski nesil, özgür düşünenler, rasyonalistler ve laikler de dâhil olmak üzere tüm dinleri açıkça reddeden ateistler tarafından oluşturulmuştur. Bu hareket on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Batı Avrupa ve Amerika'da ortaya çıktı. Özgür düşünenlerin çeşitli örgütleri kısa süre sonra uluslararası kongrelerde bir araya geldi ve 1880'de hâlâ var olan Dünya Özgür Düşünenler Birliği'ni (WUFT) kurdular. WUFT, 1952 civarında oldukça aktifti.

İkinci nesil, on dokuzuncu yüzyılın son on yıllarında ortaya çıkan 'özgür-dinî' veya 'etik kültür' grupları tarafından oluşmuştur. Tarihî olarak, bu grupların Yahudi ve Protestan kökleri vardı, ancak giderek daha liberal hâle geldiler, sonunda dinî duyguları tek bir büyük kozmik birliğe bağlama düşüncesiyle özdeşleştirdiler ve artık kişisel bir Tanrı'yı tanımadılar. 1896'da Zürih kongresinde ABD, İngiltere, Almanya, Avusturya, İsviçre ve Fransa'dan etik toplumlar Uluslararası Etik Birliği'nde (IEU) birleştiler. 1908'den 1932'ye kadar bu organizasyon dört yılda bir kongre düzenledi. Ancak, İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde IHEU'nun varlığı sona erdi. IHEU'nun kurucuları arasındaki etik geleneğin temsilcileri, Amerikan Etik Birliği (AEU, 1889'da kuruldu.), İngiliz Etik Birliği (BEU, 1896'da kuruldu.), Gemeinde Wien

⁶⁸ <https://humanists.international/what-is-humanism/faqs/> (Erişim: 11.08.2022)

⁶⁹ <https://humanists.international/what-is-humanism/history-of-humanists-international/> (Erişim: 11.08.2022)

(Viyana Etik Derneği; 1902'de kuruldu.), Bund Frei-Religiöser Gemeinden Deutschlands (BFGD, Almanya'daki Hür Dinî Topluluklar Birliği) 1960 yılında IHEU'ya katıldı.

Üçüncü kuşak, Nicolas Walter'ın çarpıcı sözleriyle, "Üçlü Birliğin ikinci ve üçüncü şahıslarını bir kenara atmış, doğaüstüculüğü ve teizmi natüralizm ve hümanizmle değiştirdiler. 1920'lerin sonundan itibaren Amerikan Etik Birliği'nden ayrıldılar. Kendilerini "dinî hümanistler" olarak gördüler ve Amerikan Hümanist Derneği'ni kurdular (AHA, yasal olarak 1941'de kuruldu). 1933'te, bu hümanistlerden bir grup, modern liberal hümanistlerin dinî ve etik görüşlerini halka açık bir bildiriye, Hümanist Manifesto'da (birincisi) sundular. "Yeni düşünce" çeşitleri de dâhil olmak üzere geleneksel dinlerin yerini hümanizmin aldığını ve "(yeni) bir din kurmanın günümüzün büyük bir gerekliliği olduğunu" ilan ettiler. Bu manifesto, "dinî hümanizm" olarak adlandırılan bu yeni dinin, "tüm dinî dernekler ve kurumlar gibi hayatın her alanında yer alması için iş birliği yapma çabası" anlamına geliyordu.

1922'de UNESCO'nun öncüsü, Milletler Cemiyeti'nin bir yan kuruluşu olan Uluslararası Entelektüel İşbirliği Enstitüsü (IIIC) kuruldu. IIIC'nin başkanı, 1945'te UNESCO Genel Direktörü olan ve 1952'de ilk IHEU kongresini açan Julian S. Huxley'di.

Son olarak, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dördüncü nesil hümanizm ortaya çıktı ve IHEU'nun kuruluşuna gerçek ivme kazandırdı. Biri Avrupa ülkelerinde ve diğeri Hindistan'da olmak üzere iki eşzamanlı ama tamamen farklı hareketten oluşur. Hollanda'da Yahudi asıllı Jaap Van Praag, Hollanda toplumunun dinî mezhepler temelinde katı bölümlere ayrılmasını kırmayı amaçladı. Van Praag, 1946'da geniş ve çok biçimli bir hümanist hareket olarak tasarlanan Hollanda Humanistisch Verbond'un (Hümanist Lig, HV) kuruluşunun arkasındaki kilit güç oldu. Belçika'da, 1951'de Humanistisch Verbond (HV) kuruldu.

Hindistan'da, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini takip eden dekolonizasyon sürecinde, Manabendra Nath Roy bir Hint Radikal Hümanist Hareketi'ni (IRHM) kurdu ve 1948'de partisini bir toplumsal hareket hâline getirmeye karar verdi. Hindistan ve Batı Avrupa arasındaki ilişkiler zor olsa da bu hareket IHEU'nun kurucularından biri oldu.

1930'ların sonlarında IHEU ortadan kalkmış olsa da İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan ve İngiliz Hümanistleri arasında gayri resmî temaslar devam etti.

1952 yılında IHEU, Amsterdam'da kuruluş kongresi ile resmîleşti. Kuruluşuyla birlikte kavram tartışmaları başladı. 'hümanizm', 'etikizm', 'laiklik' veya 'din' gibi kelimeler herkes için aynı anlama gelmiyordu. Amerikalılar buna 'etik', Avrupalılar 'hümanist' demeyi tercih ettiler. Çünkü, Avrupalılar için 'etik' kelimesi 'ahlak' kelimesinin nötr bir eş anlamlısı olarak algılandığı

için, etik kavramının hümanist bir yanı yoktu. Kurulma aşamasında, 14 saat süren tartışmalar sonunda kuruluşun adı, Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği (IHEU) oldu.

1952'de, Birinci Dünya Hümanist Kongresi'nde, Uluslararası Hümanistler'in kurucuları, modern hümanizmin temel ilkelerinin bir beyanı üzerinde anlaştılar. Buna “Amsterdam Deklarasyonu” dediler. Kongrede, Van Praag dinleyicilerini şu şekilde uyardı: “Kelimelerin geleneksel anlamlarını anlamaya çalışalım ve kastedileni bulalım.” Bir sonraki konuşmacı “Hümanist bir dini savunmakla ün yapmış” Julian Huxley şöyle dedi: “Gördüğüm kadarıyla dünyanın şüphesiz yeni bir dine ihtiyacı var ve yeni durumu yeterince karşılayabilmek için bu dinin hümanist ilkeler üzerine kurulması gerekiyor. Bir tür hümanist dinin eninde sonunda ortaya çıkabileceğine ve çıkması gerektiğine inanmalıyız.” Huxley, 'din' kelimesini standart olmayan bir şekilde kullandığının farkındaydı: “İnsanı, her günün pratik işlerinin ötesinde, şimdiki ve mevcut hukuk ve sosyal yapı sistemlerini aşan, kaderiyle ilişkilendiren organize bir düşünce ve duygu sistemini kastediyorum. ve din kelimesini teistik olmayan formülasyonları ve sistemleri de içerecek şekilde mümkün olan en geniş anlamda kullanmaktan kaybedecek bir şeyimiz olmadığına inanıyorum.”⁷⁰

Elbette tek hümanist örgüt Uluslararası Hümanistler değildir. Belçika'da Amerika'da Kanada'da birçok dernek ve federasyon bulunmaktadır. Bu örgütler, hümanizmi/insancılığı yeni bir din olarak ve diğer dinlere tanınan haklara sahip olması için çalışmalar yapmaktadırlar. Örneğin, dinî grup ve cemaatlerin hakkı olan, öğretim ve mali haklara sahip olmak için uğraşmaktadırlar. Bunu gerçekleştirmek için çok sayıda sivil toplum örgütü kurmuşlardır.

Belçika'da yasa gereği her din mensubu vakıf ve dernekler yaptıkları faaliyet kadar devletten yardım alır. Hümanistler de kendilerini bir din gibi addederek gerekli yardımı almak istiyorlar. Müstakil bir din gibi algılanmak istiyorlar. Yani şu an bildiğiniz bir din hâline geliyorlar. Bu çalışmalar somut başarılarla dönüşmektedir. Örneğin, Paris ve Brüksel havaalanlarında Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar için olan ibadet yerlerinin yanında hümanistler için de bir yer/oda bulunmaktadır.

2014 yılında Almanya'da kurulan Hümanist Parti (Partei der Humanisten), seçim bildirgesinde, “dinlere yasalarda verilen hak ve ayrıcalıkların kaldırılmasını” istemektedir.⁷¹

Almanya Hümanist Birliği, pratik hümanizm anlayışıyla insanları hayatın her safhasında; hamilelikten çocuk eğitimine, gençlik ve eğitim faaliyetlerinden sosyal etkinliklere,

⁷⁰ <https://humanists.international/what-is-humanism/history-of-humanists-international/> (Erişim: 11.08.2022)

⁷¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCmanist_Partisi (Erişim: 11.08.2022)

hastalıklardan yaşlı bakımına ve ölüm refakatine kadar her alanda çalışmalar yürütmektedir. Almanya Hümanist Derneği, Seküler Organizasyonlar Koordinasyon Kurulu (Koordinierungsrat säkularer Organisationen) üyesi olup Birleşmiş Milletler ve dinen bağımsız insanların ihtiyaçları için Avrupa çapında da çalışmalar gerçekleştirmektedir.⁷²

Uluslararası Hümanistler (Humanists International) adlı kuruluş web sayfasında şu bilgileri vermektedir:⁷³

“Uluslararası Hümanistler, 1952’de Amsterdam’da kuruldu. Başlangıçta beş hümanist kuruluş şunlardır: American Ethical Union, American Humanist Association, British Ethical Union (daha sonra British Humanist Association ve şimdi Humanists UK), Viyana Etik Derneği ve Hollanda Hümanist Ligi. Amsterdam’da 22-27 Ağustos 1952’de düzenlenen kongrede, daha sonra Uluslararası Hümanist ve Etik Birliği (IHEU) olarak adlandırılan organizasyonu kuruldu. Kongrenin son gününde, Amsterdam Deklarasyonu olarak bilinecek bir karar olan ‘Modern Hümanizm Etiği’ nin temellerinin bir beyanını içeren beş karar kabul edildi. Şu anda New York, ABD’de kayıtlıdır, ana yönetim merkezi Londra’dadır. Uluslararası Hümanistler, çeşitli Birleşmiş Milletler komitelerinde ve diğer uluslararası kuruluşlarda temsil edilen uluslararası bir (STK) sivil toplum kuruluşudur. Temsil ve bilgi yoluyla uluslararası politikayı etkilemeye, hümanist ağı kurmaya ve dünyaya hümanizmin dünya görüşü hakkında bilgi vermeye çalışıyoruz.⁷⁴

Hümanistler, dünyanın her yerinde, beş kıtada, hatta sosyal olarak veya yasalardan dolayı zulme uğradıkları ülkelerde bile bulunabilir. Farklı ülkelerde “dinsizlik” düzeyi (dindar olmayan insanların oranı) konusunda tutarlı bir ölçüm elde etmek herkesin bildiği gibi zordur. Farklı terminoloji, kültürel tutumlar veya bazen sorunun yerel olarak sorulamaması nedeniyle veri eksikliği, tutarlı cevaplar almayı zorlaştırıyor. Bu, özellikle ateist veya “mürted” olarak tanımlamanın tehlikeli veya yasa dışı olabileceği ülkelerde geçerlidir. Bununla birlikte, çoğu anket, uzun vadeli küresel eğilimin organize dinden uzaklaştığını ve giderek daha fazla insanın dinî olarak bağımsız olarak tanımladığını veya özellikle hümanist, ateist veya dinsiz gibi terimleri benimsediğini gösteriyor.”⁷⁵

⁷² <https://www.humanisten-hessen.de/grundsatzerklaerung-2/> (Erişim: 10.08.2022)

⁷³ <https://humanists.international/about/> (Erişim: 11.08.2022)

⁷⁴ <https://humanists.international/about/> (Erişim: 11.08.2022)

⁷⁵ <https://humanists.international/what-is-humanism/faqs/> (Erişim: 11.08.2022)

1991 yılında Prag'da kurulan ama şuan da Brüksel'de bulunan, Avrupa Hürmanist Federasyonu (Fédération Humaniste Européenne, FHE), Avrupa ülkelerinden 63 örgütten oluşmaktadır. Savunuculuk faaliyetleri, Avrupa'nın hürmanist bir vizyonunu teşvik etmek, misyonunun bir parçası olarak öncelikle Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ile ilişkili diğer organlara odaklanmaktadır. Avrupa'daki hürmanist derneklerin en büyük şemsiye örgütüdür; laik bir Avrupa'yı teşvik eder; din veya inancı ne olursa olsun herkese eşit muameleyi savunur ve Avrupa'da ve Avrupa Birliği düzeyinde dinî muhafazakarlık ve ayrıcalıkla mücadele eder. FHE ayrıca Birleşmiş Milletler düzeyinde çalışan ve üyelerini paylaştığı Uluslararası Hürmanist ve Etik Birliği (IHEU) ile de yakın işbirliği içindedir.”⁷⁶

21 Haziran Dünya Hürmanist Günü, bir yaşama biçimi olarak hürmanizm bilincini artırmaya ve dünyadaki güncel konulara dikkat çekme fırsatına adanmış bir gün olarak tanıtılmaktadır. Bu gün dolayısıyla Hürmanist Federasyonu'nun web sitesinde şu açıklamalar, kendilerinin de bir inanç sistemi olarak tanınması isteğini ortaya koymaktadır:⁷⁷

“BİR YAŞAMA BİÇİMİ OLARAK HÜRMANİZM

Hürmanizm etik bir dünya görüşüdür, ancak sadece ateist veya agnostik bir dünya görüşü değildir. Dindar olmayan birçok insan için, hayatla ilgili sözde “nihai sorular” a verilen cevapları, tıpkı dinin inananlar için yaptığı gibi çerçeveleyen bir yaşama biçimi/duruşudur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin din veya inanç özgürlüğünü koruyan 9. maddesi açısından da bir “inanç”tır. Hürmanizm, İnsan Haklarının korunmasına derinden bağlıdır. Bunun sahip olduğumuz tek hayat olduğunu düşünen hürmanistler, insanların kendi inançlarına göre yaşama özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğine inanırlar. Bu nedenle hürmanizm, herkesin kendi inançlarını, değerlerini ve hayat tarzlarını seçme hakkını, başkalarının haklarına müdahale etmeden yalnızca bunlara tâbi olarak savunur.”⁷⁸

HÜRMANİSTLER NE İSTİYOR VEYA HÜRMANİZM HAYATIMIZI NASIL ETKİLİYOR?

İnsanlığın Allah ve ahiret inancından uzaklaşması, insanın ve bireyselliğin ön plana çıkması ve özgürlük fikri ile başlamıştı. Bireysellik ve özgürlük ahiret yerine dünya hayatını öne çıkardı ve insanların nihai amaçları dünyadan keyif almak, dünya için yaşamak hâline geldi.

⁷⁶ <https://humanists.international/what-is-humanism/faqs/> (Erişim: 11.08.2022)

⁷⁷ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 11.08.2022)

⁷⁸ <https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifestance/> (Erişim: 11.08.2022)

“Dünyaya bir defa geldin, hayat kısa, zevkini çıkar, keyfine bak, canın nasıl isterse öyle yaşa.” felsefesi yaygınlaştı. Böylece, hayatın anlamı cinselliğini yaşamak, para kazanmak, makam sahibi olmak, şöhret olmak, yemek, içmek, dünyadan zevk almak... oldu.

İnsanın her konuda özgürlüğünün ön plana çıktığı alanlardan biri de cinsel özgürlüktür. Cinsel özgürlük anlayışı, evlilik ve aile kurumunun yok olmasını, çocuk yapılmamasını, cinselliğin erken yaşlara inmesini ortaya çıkardı. Yine cinsel özgürlük LGBT gibi önceden anormal ve sapıklık olarak kabul edilen düşünce ve uygulamaların yaygınlaşmasını sağladı.

Uluslararası Hümanistler Birliği'nin web sayfasında Sık Sorulan Sorular başlığında bu konuda şu bilgiler yer almaktadır: “LGBTİ+ haklarıyla ilgili olarak, dünyanın her yerindeki hümanistler, geylelerin ve diğer cinsel azınlıkların tam olarak tanınmasını savunuyor ve heteroseksüellere tanınan hakların ve yasal saygınlığın cinsel azınlıklara genişletilmesi için kampanya yürütüyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminizm ile ilgili olarak, hümanistler, cinsiyetleri ne olursa olsun tüm bireylerin eşit olduğunu ve daha adil bir toplumun, tüm bireylere, birey olarak davranan bir toplum olduğunu onaylayarak, toplumsal cinsiyetin aşağılanmasına ilişkin kavramları, zararlı kabul eder ve buna karşı savaşıyor. Az ya da çok cinsiyet ayrımcılığı, dünyadaki hemen hemen tüm toplumlarda mevcuttur. Kürtaj konusunda hümanistler, kadınlara güvenli ve acısız bir kürtaj imkanı sağlayan, seçim özgürlüğünü uygulayan ve bedensel özerkliğe saygı duyan herhangi bir yasayı destekleyen liberal, “tercih yanlısı” bir duruşta birleşme eğilimindedirler.”⁷⁹

TRANSHÜMANİZM

Hümanizm kavramını 1952 yılında bir din olarak ilk açıklayan Huxley, 1957 yılında Transhümanizm kavramını açıklamıştır.⁸⁰

Britannica Ansiklopedisi, Transhümanizmi, “Sağlam/güçlü insan (robust human) geliştirme teknolojilerinin araştırılmasını ve geliştirilmesini teşvik etmeye adanmış sosyal ve felsefi hareket.” şeklinde tanımlamaktadır.⁸¹

Fransızca Larousse Ansiklopedisi, transhümanizmi, “Bilimsel ve teknik süreçlerin (genetik manipülasyon, nanoteknoloji, yapay zeka vb.) kullanımı yoluyla insanın entelektüel, fiziksel ve psişik yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan düşünce akımı.” şeklinde tanımlamakta

⁷⁹ <https://humanists.international/what-is-humanism/faqs/> (Erişim: 11.08.2022)

⁸⁰ <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (Erişim: 11.08.2022)

⁸¹ <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (Erişim: 11.08.2022)

ve kavramın, ideoloji ve inanç olarak tartışmanın ötesinde, hem bilimsel açıdan hem de etik açıdan tartışmalı olduğunu yazmaktadır.⁸²

Yazar Ahmet Dağ, transhümanizmi dünyanın en tehlikeli düşüncesi olarak nitelemekte ve şunları söylemektedir: “Hümanizm, insanın doğa ve Tanrı karşısındaki konumunu; transhümanizm ise insan doğasını değiştirme amacındadır. Hümanizmin rasyonel ve deneysel insanı, yerini, bio-nano-neuro-info teknolojileriyle desteklenmiş Transhuman’a bırakma eşiğindedir. Transhümanizm, posthümanizme geçişte ara dönem, biyo-bionik varlık olan transhuman posthuman’a geçişte ara varlıktır.”⁸³

İSLAM VE HÜMANİZM

Hümanistler ateist veya en hafifi ile agnostiktirler. Hümanizme/insancılığa göre, son sözü söyleme hakkı ve yetkisi sadece insanın kendisidir. Bu bir bakıma insanın kendini tanrılaştırması sonucuna gelmiştir. Hümanistler, insan aklının, duygusunun ve insanlık tecrübesinin bir bakıma bilimin dışında hiçbir otoriteyi kabul etmezler. Doğal olarak, Hümanistler dinlerin temelinde olan, peygamber ve ahiret inancını da kabul etmezler. Onlar, bireyin öncelenmesini ve bireyin özgürlüğünün önündeki tüm engellerin kaldırılmasını savunmaktadırlar.

İslam ile hatta hiçbir din ile hümanizmin bağdaştırılması mümkün değildir. Müslümanın inanç ve uygulamalarında son söz ve kararı Allah ve O’nun Peygamberi verir. İslam insan sevgisini, insana saygıyı, her şeyin insanın faydasına ve insana göre yapılmasını kabul eder ve önceler. Ancak insanın tanrılaştırılmasını yani Allah’ın yetki alanına müdahale edilmesini kabul etmez. Allah’ın yetkilerinin başkasına verilmesi, şirk/ortak koşmaktır. Şirk, en büyük günahlardan sayılmıştır.

Müslümanların dışında hümanistler de İslam’ın hümanizmle bağdaşmayacağını hatta zarar vereceğini yazmaktadırlar. Örneğin, Amerikan Hümanist Derneği web sayfasında bunu açıkça ifade etmektedir.⁸⁴

82

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/transhumanisme/188207#:~:text=%EE%A0%AC%20transhumanisme&text=Courant%20de%20pens%C3%A9e%20qui%20vise,intelligence%20artificielle%2C%20etc.>

(Erişim: 11.08.2022)

⁸³ <https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/en-tehlikeli-fikri-transhumanizm-3344574> (Erişim: 13.08.2022)

⁸⁴ https://americanhumanist-org.translate.goog/key-issues/statements-and-resolutions/islam/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc (Erişim: 11.08.2022)

Batı'da İslami hümanizm ve hümanist İslam kavramları da tartışılmaktadır.⁸⁵ Bu makaleyi daha fazla genişletmemek için bu konuya girilmeyecektir.

SONUÇ

Bu çalışmada, seküler bir din olma yolunda ilerleyen hümanizm/insancılık anlayışı hümanistlerin çalışmaları ortaya konulmuştur.

Hümanizm, Batı'da tanrı/din merkezci düşünceye karşı insanı ön plana çıkararak, insan merkezci bir düşüncedir. Hümanizm, ilk bakışta insan sevgisi ve insana olan saygının öncelenmesini hatırlatmaktadır. Bu nedenle, hümanizm kavramı, insancılık olarak Türkçeye çevrilmiştir. Bu yanlış bir tercümedir. Hümanizmin doğru tercümesi, insancılık ya da insanlıkçılık; hümanist kelimesinin karşılığı insancı olmalıdır. İnsancıl kelimesinin İngilizce karşılığı humanitarian, Fransızca karşılığı humanitaire kelimesidir. İnsancıl; insan seven, insanla ilgili, insana değer veren, sevecen kimse demektir ve hümanist/insancı ile eş anlamlı değildir.

Hümanizmin tam anlaşılması, İslam ile hümanizmin bağdaştırılması düşüncelerini ortaya çıkarmıştır. Bazı Müslümanlar, kendilerini hümanist olarak tanımlamakta ve hümanist düşünceleri bilerek ve bilmeyerek savunmaktadırlar. Bu konuda en çok yapılan yanlışlardan biri Yunus Emre ve Mevlana'nın düşüncelerinin hümanizmle aynı olduğu, onların hümanist olduklarını söylemeleridir.

Hümanistler ateist ve en hafifiyle agnostiktir. İslam ile hatta hiçbir din ile hümanizmin bağdaştırılması mümkün değildir. Müslümanın inanç ve uygulamalarında son söz ve kararı Allah ve O'nun Peygamberi verir. İslam insan sevgisini, insana saygıyı, her şeyin insanın faydasına ve insana göre yapılmasını kabul eder ve önceler. Ancak insanın tanrılaştırılmasını yani Allah'ın yetki alanına müdahale edilmesini kabul etmez. Allah'ın yetkilerinin başkasına verilmesi demek olan şirk/ortak koşmak affedilmeyen günahlardan sayılmıştır.

Hümanizm, seküler bir din olma yolunda ilerlemektedir. Bu çerçevede, dinlerin inanç esasları gibi inanç esasları ortaya koymakta, doğum, ölüm, düğün gibi dinî törenlere benzer kutlamalar yapmaktadırlar. Birçok ülkede yasa gereği her din mensubu vakıf ve dernekler yaptıkları faaliyet kadar devletten yardım alır. Hümanistler de kendilerini bir din gibi kabul ettirerek, gerekli yardımı almak istemekte ve diğer dinler gibi, müstakil bir din gibi tüm

⁸⁵ https://ixtheo-de.translate.google/Record/1694525953? x_tr_sl=en& x_tr_tl=tr& x_tr_hl=tr& x_tr_pto=sc
(Erişim: 11.08.2022)

haklardan yararlanmak istiyorlar. Kısaca, geleneksel dinlere benzer seküler bir din hâline geliyorlar.

KAYNAKLAR

Cevizci, Ahmet, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, İstanbul 1999.

Harari, Yuval Noah, **Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsanlığın Kısa Tarihi**, çev.: Ertuğrul Genç, Kolektif Yay., İstanbul 2015.

<https://americanhumanist.org/what-is-humanism/definition-of-humanism/> (Erişim: 10.08.2022)

https://americanhumanist-org.translate.google/key-issues/statements-and-resolutions/islam/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc (Erişim: 11.08.2022)

<https://ateist.dk/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/844086#:~:text=Y.&text=Harari%20h%C3%BCmanizmi%20de%20bir%20t%C3%BCr%20din%20olarak%20g%C3%B6rmektedir.> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanismus.de/ueber-uns/> (Erişim: 10.08.2022)

<https://humanismus.de/ueber-uns/geschichte/> (Erişim: 10.08.2022)

<https://humanistfederation.eu/congress-on-expressing-humanist-values-in-education-chaplaincy-and-ceremonies/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-lifeforce/> (Erişim: 19.08.2022)

<https://humanistfederation.eu/what-is-humanism/a-vision-of-society/> (Erişim: 19.08.2022)

<https://humanistfederation.eu/who-we-are/members/> (Erişim: 19.08.2022)

<https://humanistfederation.eu/who-we-are/our-mission/> (Erişim: 19.08.2022)

<https://humanists.international/2009/01/galha-celebrates-30-years-2009/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanists.international/about/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanists.international/about/our-members/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanists.international/what-is-humanism/faqs/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanists.international/what-is-humanism/history-of-humanists-international/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://humanists.uk/community/lgbt-humanists/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://ixtheo->

[de.translate.googleusercontent.com/Record/1694525953? x_tr_sl=en& x_tr_tl=tr& x_tr_hl=tr& x_tr_pto=sc](https://ixtheo-de.translate.googleusercontent.com/Record/1694525953? x_tr_sl=en& x_tr_tl=tr& x_tr_hl=tr& x_tr_pto=sc)
(Erişim: 11.08.2022)

<https://pflag.org/athiesthumanist> (Erişim: 11.08.2022)

<https://pflag.org/corporatepartners> (Erişim: 11.08.2022)

<https://thehumanist.com/magazine/september-october-2019/features/living-humanist-values-the-ten-commitments/> (Erişim: 19.08.2022)

https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCmanist_Partisi (Erişim: 11.08.2022)

<https://uia.org/s/or/en/1100043532> (Erişim: 11.08.2022)

<https://union.atheia.gr/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.aha.lu/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.ateizmdernegi.org.tr/temsilcilikler/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.bishopsgate.org.uk/collections/gay-and-lesbian-humanist-association> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.britannica.com/summary/humanism> (Erişim: 10.09.2022)

<https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.felsefe.gen.tr/humanizm-insancilik-nedir-ne-demektir/> (Erişim: 10.09.2022)

<https://www.fikriyat.com/felsefe/2017/5/26/cagin-dini-humanizm> (Erişim: 02.08.2022)

<https://www.hrc.org/resources/stances-of-faiths-on-lgbt-issues-humanism> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.humanism.scot/what-we-do/what-is-humanism/are-you-a-humanist/> (Erişim: 10.08.2022)

<https://www.humanistcanada.ca/wp-content/uploads/2019/09/2018-HC-brochure.pdf> (Erişim: 12.08.2022)

<https://www.humanisten-hessen.de/grundsatzerklaerung-2/> (Erişim: 10.08.2022)

<https://www.izdiham.com/cemil-meric-cagin-dini-humanizm/> (Erişim: 12.08.2022)

<https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/transhumanisme/188207#:~:text=%EE%A0%A C%20transhumanisme&text=Courant%20de%20pens%C3%A9e%20qui%20vise,intelligence%20artificielle%2C%20etc.>. (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.ontariohumanists.ca/affiliates> (Erişim: 10.08.2022)

<https://www.ontariohumanists.ca/what-is-humanism> (Erişim: 10.08.2022)

<https://www.secularism.org.uk/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.secularism.org.uk/news/2022/05/90-percent-countries-banning-gay-sex-are-majority-muslim-or-christian> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.secularism.org.uk/search.html?query=lgbt> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.shortform.com/blog/types-of-humanism-philosophies/> (Erişim: 11.08.2022)

<https://www.yenisafak.com/dusunce-gunlugu/en-tehlikeli-fikri-transhumanizm-3344574>
(Erişim: 13.08.2022)

Smith, Daniel, **Büyük Fikirler El Kitabı**, Çev. Murat Demirekin, Salon Yay., İstanbul 2018.

Tepe, Harun, “İnsan, İnsancılık (Hümanizm) ve İnsan Hakları: İnsancılık Eleştirisi Üzerine”, **Kilikya Felsefe Dergisi**, Sayı: 2, Ekim 2019, s.4. ss.1-16.

www.ahlakterimleri.com (Erişim: 10.09.2022)